

Sygn. akt II UK 325/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 sierpnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku M. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 12 sierpnia 2020 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 5 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. zasądza od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. wyrokiem z dnia 17 sierpnia 2016 r. oddalił odwołanie M. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. z dnia 4 stycznia 2016 r., odmawiającej

odwołującemu się prawa do emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach.

Sąd ustalił, że M. K., urodzony 27 października 1955 r., z zawodu jest ślusarzem – mechanikiem. W okresie od 1 września 1971 r. do 27 lipca 1974 r. był zatrudniony w Fabryce (...) w O. Od dnia 9 sierpnia 1974 r. rozpoczął pracę w Przedsiębiorstwie Produkcyjno - Usługowo - Handlowym „T.” Sp. z o.o. w W. („PPUH T.”). W okresie od 9 sierpnia 1974 r. do 24 sierpnia 1975 r. odwołujący się wykonywał obowiązki na stanowisku pomocnika maszynisty. Jego praca polegała na zdobywaniu doświadczenia oraz przyuczaniu się do zawodu. Pracę wykonywał pod kierownictwem osoby, która posiadała odpowiednie uprawnienia do obsługi koparki. W dniu 27 marca 1975 r. ubezpieczony ukończył kurs dla maszynisty koparki jednonaczyniowej klasy II, który upoważniał go do obsługi koparki jednonaczyniowej klasy II, o nominalnej pojemności łyżki od 1,2 m³. Dzięki zdobytym uprawnieniom, odwołujący się od 25 sierpnia 1975 r. do 26 kwietnia 1976 r. wykonywał pracę w charakterze maszynisty koparki. Pracował na koparkach typu U., B., O. oraz koparko - ładowarce C. W czasie zatrudnienia w PPUH T. sp. z o.o. ubezpieczony w okresie od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r. odbył zasadniczą służbę wojskową, zostając wcielonym do służby samochodowej. Pod koniec odbywania służby wojskowej przeszedł operację ucha, w wyniku której, po zakończeniu zasadniczej służby wojskowej, zmienił stanowisko pracy PPUH T. sp. z o.o. z dotychczas zajmowanego stanowiska maszynisty koparki na stanowisko mechanika pojazdów samochodowych w okresie od 16 stycznia 1978 r. do 31 marca 1978 r. Następnie od 1 kwietnia 1978 r. do 31 lipca 1982 r. ponownie wykonywał obowiązki maszynisty koparki. W ramach zatrudnienia odwołujący się pracował w wielu lokalizacjach W., między innymi przy budowie Dworca (...), na U., G., T. Przygotowywał teren pod budowę osiedli, kanalizacji, wodociągów, instalacji elektrycznych. W dniu 2 sierpnia 1982 r. odwołujący się podjął zatrudnienie w Przedsiębiorstwie Remontowo - Budowlanym (...) w W., wykonując stale oraz w pełnym wymiarze czasu pracę operatora koparki. W ramach swoich obowiązków wykonywał pracę na koparko - ładowarce B., O. a następnie koparce W. Praca w tym okresie polegała głównie na remontach szkół wyższych: Politechniki (...), Uniwersytetu (...), Akademii [...] oraz akademików należących do tych uczelni.

Ubezpieczony za pomocną odpowiedniego sprzętu burzył ściany, ładował gruz oraz inny materiał budowlany na samochody ciężarowe, robił wkopy pod kable elektryczne oraz rury kanalizacyjne. Praca odbywała się również zimą i w tym czasie odwołujący się usuwał śnieg na miejscu budowy.

W okresie od 1 marca 1989 r. do 28 października 1996 r. ubezpieczony prowadził działalność gospodarczą, której przedmiotem były usługi - roboty ziemne sprzętem zmechanizowanym. Natomiast w okresie od 4 listopada 1996 r. do 13 sierpnia 2004 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę operatora sprzętu do prac ziemnych - maszynisty koparki w (...) Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej S.A w W.

Przechodząc do oceny zgromadzonego materiału dowodowego, Sąd Okręgowy stwierdził, że w okresie od 25 sierpnia 1975 r. do 26 kwietnia 1976 r. oraz od 1 kwietnia 1978 r. do 31 lipca 1982 r. odwołujący się wykonywał obowiązki maszynisty koparki w PPUH T. sp. z o.o. Następnie w okresie od 2 sierpnia 1982 r. do 31 marca 1989 r. podjął pracę w Przedsiębiorstwie Remontowo - Budowlanym (...) w W., również wykonując obowiązki maszynisty koparki. Wreszcie w okresie od dnia 4 listopada 1996 r. do 31 grudnia 1998 r. świadczył pracę w (...) Przedsiębiorstwie Energetyki Ciepłej S.A w W. także na stanowisku maszynisty koparki. We wszystkich powyższych okresach praca wykonywana przez ubezpieczonego spełniała wymagania wskazane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), jako praca wymieniona w wykazie A, dziale V "W budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych", pod pozycją 3 - prace maszynistów ciężkich (...) i drogowych.

Poza okresami faktycznego świadczenia pracy, do stażu zatrudnienia w warunkach szczególnych nie można zaliczyć okresu odbywania przez odwołującego się zasadniczej służby wojskowej od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r. W judykaturze wyrażany jest pogląd, zgodnie z którym żołnierzowi zatrudnionemu przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach, czas odbywania służby wojskowej wlicza

się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem przed powołaniem do służby wojskowej oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Mając na względzie powyższe, okres odbywania przez ubezpieczonego zasadniczej służby wojskowej od dnia 27 kwietnia 1976 r. do dnia 29 grudnia 1977 r. nie podlega zaliczeniu do okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych. Odwołujący się wprawdzie rozpoczął zasadniczą służbę w czasie zatrudnienia na stanowisku maszynisty koparki, jednakże po zakończeniu odbywania służby wojskowej powrócił do dotychczasowego zakładu pracy, lecz na inne stanowisko, tj. na stanowisko mechanika napraw pojazdów samochodowych.

Sąd Okręgowy zważył również, że w wymaganym stażu pracy w warunkach szczególnych nie podlegają uwzględnieniu okresy zatrudnienia ubezpieczonego w PPUH T. sp. z o.o. od 9 sierpnia 1974 r. do 24 sierpnia 1975 r. oraz od 16 stycznia 1978 r. do 31 marca 1978 r. W pierwszym z powyższych okresów, odwołujący się wykonywał obowiązki pomocnika maszynisty, natomiast w drugim pracował w charakterze mechanika napraw pojazdów samochodowych. Z opinii biegłego z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy wynika, że charakter prac świadczony przez ubezpieczonego na stanowisku pomocnika maszynisty oraz mechanika nie odpowiada kryteriom kwalifikacyjnym pracy wykonywanej w warunkach szczególnych. Stanowiska te nie zostały bowiem wymienione w wykazie A rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Konkludując, Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca nie legitymował się 15 - letnim okresem pracy w szczególnych warunkach, uprawniającym do świadczenia emerytalnego w obniżonym wieku na podstawie art. 184 i art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1383 ze zm.).

Natomiast Sąd Apelacyjny w (...) rozpoznając apelację odwołującego się, wyrokiem z dnia 5 lipca 2018 r. zmienił zaskarżone orzeczenie Sądu Okręgowego i

poprzedzającą je decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał M. K. prawo do emerytury od dnia 1 listopada 2015 r.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, że M. K. wykonywał pracę maszynisty koparki w okresach od 25 sierpnia 1975 r. do 26 kwietnia 1976 r., od 1 kwietnia 1978 r. do 31 lipca 1982 r., od 2 sierpnia 1982 r. do 31 marca 1989 r., od 4 listopada 1996 r. do 31 grudnia 1998 r., wymienioną w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w wykazie A, dziale V, pod poz. 3 (tj. prace maszynistów ciężkich (...) i drogowych). Jednakże wbrew ocenie przyjętej przez Sąd Okręgowy, również okres od 28 marca 1975 r. do 24 sierpnia 1975 r. można uznać za okres pracy w warunkach szczególnych. Skoro bowiem w dniu 27 marca 1975 r. ubezpieczony ukończył kurs oraz uzyskał uprawnienia maszynisty koparki i od razu po uzyskaniu uprawnień samodzielnie obsługiwał koparkę jako jej operator, to okres tej pracy podlegał uwzględnieniu w stażu zatrudnienia w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny nie zgodził się też z poglądem Sądu pierwszej instancji, że do pracy w warunkach szczególnych nie można wliczyć okresu odbywania przez ubezpieczonego zasadniczej służby wojskowej od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r. tylko dlatego, że bezpośrednio po jej zakończeniu odwołujący się w tym samym zakładzie pracy, gdzie był zatrudniony poprzednio, ze względów zdrowotnych podjął pracę mechanika napraw pojazdów samochodowych od 16 stycznia 1978 r. do 31 marca 1978 r. Zdaniem Sądu odwoławczego, zasadą jest wliczenie okresu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia. Okres ten jest bowiem okresem zaliczanym do stażu pracowniczego i od chwili tego zaliczenia stanowi z nim jedność oraz dzieli w przyszłości jego los. Stosownie do pierwotnego brzmienia art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220), do okresu zatrudnienia wlicza się w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, okres odbywania służby wojskowej, jeżeli po jej odbyciu pracownik w ciągu trzydziestu dni podjął zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. W myśl ust. 3 tego artykułu, warunkiem wliczenia służby wojskowej do okresu zatrudnienia

jest zachowanie terminów, o których mowa w art. 106 ust. 1 lub w art. 107 ust. 1. Natomiast zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.), żołnierzowi, który podjął zatrudnienie stosownie do zasad określonych w § 2-4, wlicza się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Nadto ust. 2 § 5 rozporządzenia stanowił, że jeżeli żołnierz po odbyciu służby wojskowej podjął zatrudnienie zgodnie z § 3 ust. 3 w innym zakładzie pracy, do okresu zatrudnienia w zakresie określonym w ust. 1 wlicza się także czas zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym był pracownikiem w dniu powołania do służby wojskowej. Z powyższych uregulowań nie wynika więc, aby warunkiem zachowania uprawnień w nich przewidzianych było podjęcie pracy na tym samym stanowisku, co przed powołaniem do służby wojskowej. Obowiązek zatrudnienia żołnierza na stanowisku poprzednio zajmowanym, równorzędnym lub zgodnym z nowo uzyskanymi kwalifikacjami, dotyczył zakładu pracy, nie zaś żołnierza zgłaszającego powrót do pracy po odbyciu służby wojskowej. Przepisy § 3 ust. 4 i § 5 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. wyraźnie zaś stanowią o możliwości podjęcia przez żołnierza - na wskazanych w nich warunkach - zatrudnienia w innym zakładzie pracy, z jednoczesnym wliczeniem okresu zatrudnienia w poprzednim zakładzie pracy do okresu zatrudnienia w zakresie między innymi wszelkich uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Wnioskodawca po odbyciu służby wojskowej stawiał się do pracy w ciągu trzydziestu dni, a tym samym okres służby wojskowej winien zostać mu zaliczony do okresu pracy w warunkach szczególnych.

Po doliczeniu do ustalonego przez Sąd Okręgowy stażu pracy w warunkach szczególnych, okresu zatrudnienia od 28 marca 1975 r. do 24 sierpnia 1975 r. oraz okresu pełnienia zasadniczej służby wojskowej od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r., wnioskodawca legitymuje się ponad 15 – letnim stażem pracy w warunkach szczególnych i tym samym spełnia wszystkie przesłanki nabycia prawa

do emerytury w niższym wieku emerytalnym na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej organ rentowy podniósł zarzut naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 184 i art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 2 ust. 1 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w związku art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i § 5 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin, przez uznanie okresu pełnienia przez M. K. zasadniczej służby wojskowej od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r., jako okresu pracy w szczególnych warunkach, mimo że odwołujący się po zakończeniu służby wojskowej nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach oraz przyznania wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury, mimo niespełnienia przez niego wymogu 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Z powołaniem się na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, przez oddalenie odwołania od decyzji organu rentowego oraz zasądzenie od odwołującego się kosztów postępowania kasacyjnego.

Odwołujący się w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku wypada rozpocząć od przypomnienia, że ubezpieczony M. K., urodzony 27 października 1955 r., wywodzi swoje roszczenia emerytalne z unormowań art. 184 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1383 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS), zgodnie z którym ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku

przewidzianego między innymi w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy (to jest w dniu 1 stycznia 1999 r.) osiągnęli: 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat – dla kobiet i 65 lat – dla mężczyzn oraz 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 (20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn), a nadto 3) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa. Dotychczasowymi przepisami, o których mowa w powołanym artykule oraz art. 32 ust. 4 ustawy są zaś przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W § 4 tego rozporządzenia, dla pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A, wiek emerytalny określono na 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, a wymagany okres pracy w szczególnych warunkach na co najmniej 15 lat.

W rozpoznawanej sprawie istota sporu na obecnym etapie postępowania sprowadza się do pytania o możliwość zaliczenia do wymaganego stażu pracy w szczególnych warunkach okresu odbywania przez odwołującego się zasadniczej służby wojskowej od 27 kwietnia 1976 r. do 29 grudnia 1977 r. w sytuacji, gdy bezpośrednio przed powołaniem do tejże służby pozostawał on w zatrudnieniu na stanowisku zaliczanym do stanowisk pracy w szczególnych warunkach, wymienionym w wykazie A, dziale V, pod pozycją 3 (prace maszynistów ciężkich (...) i drogowych), natomiast po zakończeniu owej służby, w terminie trzydziestu dni, powrócił od do pracy u dotychczasowego pracodawcy, ale z uwagi na stan zdrowia, krótko, bo od 16 stycznia do 31 marca 1978 r., zatrudniony był na stanowisku niekwalifikowanym do prac w szczególnych warunkach, by następnie, poczynając od dnia 1 kwietnia 1978 r. ponownie podjąć zatrudnienie jako maszynista ciężkiego sprzętu budowlanego.

Rozstrzygnięcia niniejszego problemu prawnego należy poszukiwać nie tyle na gruncie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ile w przepisach ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony

Rzeczypospolitej Polskiej (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1541; dalej jako ustawa o powszechnym obowiązku obrony), w jej brzmieniu obowiązującym w czasie odbywania przez ubezpieczonego zasadniczej służby wojskowej w latach 1976-1977 (czyli według tekstu opublikowanego w Dz.U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220 ze zm.) oraz przepisów wykonawczych do tej ustawy, w szczególności rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. z 1968 r. Nr 44, poz. 318 ze zm.). W grę wchodzi przede wszystkim przepis art. 108 ust. 1 tej ustawy, które stanowił, że do okresu zatrudnienia wlicza się w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, okres odbywania służby wojskowej, jeżeli po jej odbyciu pracownik w ciągu trzydziestu dni podjął zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Przepis art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony został nieznacznie zmieniony z dniem 1 stycznia 1975 r. przez art. X pkt 2 lit. c ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks pracy (Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.) i zgodnie z jego nową redakcją, czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wliczał się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Poważniejsza zmiana nastąpiła w brzmieniu przepisów ujętym w tekście jednolitym (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111). Modyfikacji uległa numeracja poszczególnych jednostek redakcyjnych ustawy, a także brzmienie niektórych przepisów. W myśl art. 120 ust. 1, pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Jednocześnie pracownikowi, który podjął pracę lub złożył wniosek o skierowanie do pracy po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej, czas odbywania służby wliczał się do okresu zatrudnienia tylko w zakresie wymiaru urlopu wypoczynkowego i wysokości odprawy pośmiertnej oraz uprawnień emerytalno-rentowych (art. 120 ust. 3). Z dniem 21 października 2005 r. wszedł w życie art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o

powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej (Dz.U. Nr 180, poz. 1496), który nadał nową treść między innymi art. 120 ust. 3 ustawy. Zgodnie z tym brzmieniem, pracownikowi, który podjął pracę po upływie trzydziestu dni od dnia zwolnienia z czynnej służby wojskowej, czas odbywania tej służby wlicza się do okresu zatrudnienia wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień wynikających ze stosunku pracy, z wyjątkiem uprawnień przysługujących wyłącznie pracownikom u pracodawcy, u którego podjęli pracę. Treść powołanych przepisów wskazywała zatem, że okres służby wojskowej traktuje się tak samo jak wykonywanie w tym czasie pracy przez pracownika. Jeżeli pracownik wrócił do zakładu pracy, jego zatrudnienie przed służbą wojskową, okres służby wojskowej i okres pracy po służbie wojskowej traktowano tak, jakby to był nieprzerwany okres zatrudnienia w tym samym zakładzie pracy.

W ramach problematyki kwalifikowania okresów pełnienia zasadniczej służby wojskowej, jako okresów równorzędnych z okresami rzeczywistego wykonywania zatrudnienia na podstawie stosunku pracy do celów związanych z ustalaniem uprawnień pracowniczych, w judykaturze stawia się tezę, że generalnie zasadą jest wliczenie okresu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia (art. 301 k.p.). Jeżeli pracownik wrócił do zakładu pracy, jego zatrudnienie przed służbą wojskową, okres służby wojskowej i okres pracy po służbie wojskowej traktowano tak, jakby to był nieprzerwany okres zatrudnienia w tym samym zakładzie pracy. Okres takiej służby jest zatem okresem zaliczanym do pracowniczego stażu zatrudnienia i od chwili tego zaliczenia stanowi z nim jedność oraz dzieli w przyszłości jego los. Problem wliczenia okresu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia powinien być rozstrzygnięty na podstawie przepisów obowiązujących w dacie podjęcia zatrudnienia po zakończeniu służby wojskowej. Okres służby wojskowej jest bowiem okresem zaliczanym do stażu pracowniczego w tym momencie i z nim "ciągniony". Aktualnie obowiązujące (odmienne) przepisy nie zmieniają tej oceny, jeśli zaliczenie okresu służby wojskowej nastąpiło z mocy prawa w dacie podjęcia zatrudnienia po zakończeniu służby wojskowej wobec spełnienia ku temu odpowiednich przesłanek (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2012 r., II PK 138/12, LEX nr 1619629).

Wypada podkreślić, że przepis art. 108 ust. 1 a następnie art. 120 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, nadawał żołnierzom zasadniczej lub okresowej służby wojskowej szczególne uprawnienia, nakazując wliczenie czasu odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym żołnierz podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających nie tylko z Kodeksu pracy (a zatem prawnopracowniczych), ale także z przepisów szczególnych. Z przepisów tych wynikała zatem czytelna i językowo jednoznaczna zasada, że pracownikowi, który we wskazanym terminie po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. Powołane przepisy statuowały fikcję prawną, odnoszącą się do wszelkich (tak z zakresu prawa pracy, jak i zabezpieczenia społecznego - *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*) przepisów szczególnych.

W konsekwencji tego, w judykaturze podjęto problematykę kwalifikacji służby wojskowej do celów emerytalnych, akcentując konieczność rozważania tej kwestii z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w okresie pełnienia przez ubezpieczonego służby wojskowej, a nie regulacji obowiązującej aktualnie. I tak w wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06 (OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108) Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że wykładnia gramatyczna powołanych unormowań (chodziło o art. 124 i art. 125 ustawy z dnia 30 stycznia 1959 r. o powszechnym obowiązku wojskowym - jednolity teksty: Dz.U. z 1963 r. Nr 20, poz. 108 ze zm.) nie powinna nasuwać wątpliwości, iż okres odbytej czynnej (zasadniczej) służby wojskowej przez pracownika zatrudnionego poprzednio w szczególnych warunkach pracy, który po zakończeniu tej służby zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia, traktuje się tak samo jak wykonywanie takiej pracy, a skoro okres ten podlega zaliczeniu do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w szczególnych warunkach, to uwzględnia się go także do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. Pogląd ten już na gruncie przepisów pierwotnie art. 108, a następnie art. 120 i art. 125 oraz ponownie art. 120 aktualnie obowiązującej ustawy o powszechnym

obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej był wyrażany także w kolejnych wyrokach Sądu Najwyższego (por. wyroki: z dnia 22 października 2009 r., I UK 126/09, OSNP 2011 nr 7-8, poz. 12; z dnia 25 stycznia 2010 r., I UK 239/09, LEX nr 577820; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 215/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 219; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, LEX nr 590248; z dnia 17 maja 2012 r., I UK 399/11, LEX nr 1211140; z dnia 24 maja 2012 r., II UK 265/11, LEX nr 1227192; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 217/13, LEX nr 1408682 i z dnia 8 kwietnia 2014 r., II UK 424/13, LEX nr 1466629). Stanowisko negatywne co do możliwości takiego zaliczenia przedstawiono natomiast między innymi w wyrokach Sądu Najwyższego: z dnia 22 lutego 2007 r., I UK 258/06 (OSNP 2008 nr 5-6, poz. 81); z dnia 11 marca 2009 r., II UK 347/08 (niepublikowany); z dnia 8 kwietnia 2009 r., II UK 331/08 (LEX nr 707887); z dnia 24 kwietnia 2009 r., II UK 334/08 (OSNP 2010 nr 23-24, poz. 294); z dnia 7 grudnia 2010 r., I UK 203/10 (LEX nr 786370) i w postanowieniu z dnia 20 kwietnia 2011 r., I UK 37/11 (LEX nr 1620316). Podkreślenia wymaga, że okres zasadniczej służby wojskowej nie jest i nigdy nie był okresem faktycznego zatrudnienia, a zatem możliwość doliczenia tego okresu do stażu zatrudnienia w szczególnych warunkach, od którego zależy nabycie uprawnień do emerytury w niższym wieku emerytalnym, musiała wynikać z innych względów.

Zasadniczą rolę w wyjaśnianiu tego problemu należy przypisać uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., III UZP 6/13 (OSNP 2014 nr 3, poz. 42 i OSP 2014 nr 12, poz. 110 z glosą K. Antonowa), w której stwierdzono, że czas zasadniczej służby wojskowej odbytej w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.) zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

W uzasadnieniu tej uchwały powiększony skład Sądu Najwyższego podniósł, że rozstrzygany problem nie dotyczy ujmowania zasadniczej służby wojskowej jako okresu składkowego (albo zaliczalnego w rozumieniu poprzednich regulacji

emerytalnych), lecz sprowadza się do określenia, czy ta służba jest równoznaczna z okresem pracy w szczególnych warunkach, wymaganym do nabycia wcześniejszej emerytury. Sąd Najwyższy wyraźnie zaznaczył, że na gruncie przepisów ubezpieczeniowych okres zasadniczej służby wojskowej nie jest obecnie i nigdy nie był okresem zatrudnienia (pozostawania w stosunku pracy), a to oznacza, że w okresie odbywania zasadniczej służby wojskowej żołnierz nie był pracownikiem zatrudnionym w szczególnych warunkach. Uwzględnienie okresu tej służby w stażu ubezpieczeniowym (jako okresu zaliczalnego albo równorzędnego), było możliwe - co najwyżej - tylko na podstawie odrębnego przepisu. Zgodnie z obowiązującym przed dniem 1 stycznia 1975 r. brzmieniem art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL, okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zaliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby albo w tej samej gałęzi pracy. Dodatkowo art. 106 ust. 1 tej ustawy nakazywał pracodawcy, który zatrudniał pracownika w dniu powołania do zasadniczej służby wojskowej, jego zatrudnienie na poprzednio zajmowanym stanowisku lub na stanowisku równorzędnym pod względem rodzaju pracy oraz zaszeregowania osobistego, jeżeli w ciągu 30 dni od dnia zwolnienia z tej służby pracownik zgłosił swój powrót do zakładu pracy w celu podjęcia zatrudnienia. Z kolei szczegółowe zasady zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.), które w § 5 ust. 1 ustalało, że pracownikowi, który podjął zatrudnienie po odbyciu służby, należało zaliczyć okres odbytej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień uzależnionych od liczby lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Z przywołanych regulacji - zdaniem powiększonego składu Sądu Najwyższego - wynikała zasada, zgodnie z którą pracownikowi, który we wskazanym terminie (30-dniowym) po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u tego pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby,

okres służby był wliczany do okresu zatrudnienia w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Przepisy ustanawiały zatem fikcję prawną, z której wynikało, że pracownik zatrudniony w szczególnych warunkach, który po zakończeniu czynnej służby wojskowej powrócił do tego samego zatrudnienia w odpowiednim terminie, zachowywał - w okresie pełnienia tej służby - status pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów emerytalnych. Powyższa zasada nie obowiązywała jednak wówczas, gdy okres służby wojskowej przypadał w innym czasie niż okres zatrudnienia.

Sąd Najwyższy podkreślił, że ustawa z dnia 30 stycznia 1959 r. o powszechnym obowiązku wojskowym i ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej regulowała zasadniczą służbę wojskową, a jej przepisy gwarancyjne (odpowiednio art. 125 tej pierwszej oraz art. 108 ust. 1 tej drugiej) miały znaczenie dla uprawnień pracowniczych, zaliczając okres służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy albo od ciągłości pracy w danym zawodzie lub służbie bądź w szczególnych warunkach, od których zależy nabycie tych uprawnień (art. 125 ustawy z 1959 r.) oraz w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby (art. 108 ustawy z 1967 r.), niemniej jednak nie może budzić wątpliwości, że znajdują one zastosowanie także w zakresie kwalifikowania takiej służby do okresów ubezpieczenia społecznego. Zasadnicza służba wojskowa była traktowana jako okres zaliczany do okresów zatrudnienia (w przepisach dekretu z 1954 r., w ustawie o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, także w ustawach szczególnych z dnia 28 maja 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz z dnia 23 stycznia 1968 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin), a więc jako taka nie dawała samoistnie prawa do emerytury, podlegając doliczeniu do okresów zatrudnienia (pracy) i okresów z nimi równorzędnych. Dopiero w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) okres służby wojskowej został potraktowany, jako okres równorzędny z okresem

zatrudnienia, a następnie, jako okres składkowy na podstawie ustawy o rewaloryzacyjnej. W tym czasie - poza wymienionymi wyżej przepisami ubezpieczeniowymi - obowiązywała także ustawa z 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony, gwarantująca pracownikowi, po spełnieniu warunków w niej wskazanych (określonych w art. 106 ust. 1), wliczenie okresu służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby, oraz rozporządzenie wykonawcze z 1968 r., według którego pracownikowi, który podjął zatrudnienie (stosownie do zasad określonych w § 1 lub 2), zalicza się okres odbytej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Tak więc z językowej wykładni tego przepisu, w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że pod rządem ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej i wydanego na jej podstawie (art. 108 ust. 4) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy żołnierzowi, zatrudnionemu przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem przed powołaniem do służby wojskowej oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Oznacza to, że w powyższych okolicznościach taki okres służby wojskowej jest nie tylko okresem służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach, ale także okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu § 3 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Innymi słowy, jeżeli zostały spełnione przez pracownika wskazane wyżej warunki powrotu do poprzedniego zatrudnienia, zostaje zachowana tzw. ciągłość pracy, a okres zasadniczej służby wojskowej jest

okresem zatrudnienia na takich samych warunkach, jak przed powołaniem do tej służby.

Stanowisko zaprezentowane w powołanej wyżej uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego znalazło odzwierciedlenie w kilku późniejszych orzeczeniach, w których - do celów emerytalnych - poddawano kwalifikacji okresy niezawodowej służby wojskowej pełnionej przez ubezpieczonego (por. przykładowo wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 stycznia 2014 r., I UK 96/13, LEX nr 1498597; z dnia 6 lutego 2014 r., II UK 349/12, LEX nr 1660824; z dnia 8 kwietnia 2014 r., II UK 424/13, LEX nr 1466629; z dnia 3 sierpnia 2016 r., I UK 283/15, LEX nr 2148646; z dnia 30 stycznia 2018 r., I UK 513/16, OSNP 2018 nr 9, poz. 127; z dnia 18 kwietnia 2018 r., III UK 57/17, LEX nr 2497579).

Rozważając skutki uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., II UZP 6/13, należy mieć na uwadze, że dotyczyła ona bezpośrednio stanu prawnego obowiązującego do dnia 31 grudnia 1974 r. W rozpoznawanej sprawie zastosowanie powinien znaleźć stan prawny z czasu odbywania przez skarżącego zasadniczej służby wojskowej, czyli z lat 1976-1977. Nie ma to jednak zasadniczego wpływu na rezultat wykładni przepisów ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony w brzmieniu obowiązującym po 31 grudnia 1974 r.

Przytoczona uchwała wywarła istotny wpływ na ocenę uprawnień ubezpieczonych, którzy odbywali zasadniczą służbę wojskową, z punktu widzenia nabycia prawa do wcześniejszej emerytury. Dla rozpoznawanej sprawy uchwała ta ma jednak umiarkowane znaczenie. W obecnej sprawie nie mamy bowiem do czynienia z powrotem ubezpieczonego do poprzedniego zatrudnienia, ponieważ po odbyciu zasadniczej służby wojskowej, z zachowaniem trzydziestodniowego terminu, podjął on wprowadzić pracę u dotychczasowego pracodawcy, ale na innym stanowisku, na którym zatrudnienie nie jest kwalifikowane jako praca w szczególnych warunkach.

Sąd Najwyższy rozważał już w swoim wcześniejszym orzecznictwie podobne zagadnienie prawne, dotyczące możliwości zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach, uprawniającego do ubiegania się o prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym, w sytuacji

podjęcia przez ubezpieczonego bezpośrednio po zwolnieniu z tej służby pracy w szczególnych warunkach, chociaż przed powołaniem do tej służby nie pracował w takich warunkach (albo w ogóle nie pracował). Mianowicie w wyroku z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13 (LEX nr 1491097), Sąd Najwyższy rozstrzygnął spór dotyczący możliwości zaliczenia do okresu pracy w szczególnych warunkach zasadniczej służby wojskowej ubezpieczonego od kwietnia 1972 r. do kwietnia 1974 r., bezpośrednio po której - od kwietnia 1974 r. - ubezpieczony rozpoczął pracę jako kierowca samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, przy czym przed rozpoczęciem służby wojskowej nie był zatrudniony jako pracownik (pracował w gospodarstwie rolnym). Sądy pierwszej i drugiej instancji przyjęły, że nie został w ten sposób spełniony warunek odbycia zasadniczej służby wojskowej w czasie pracowniczego zatrudnienia w szczególnych warunkach (powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108). Warunek taki miał wynikać z art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 1974 r.). W ocenie Sądów pierwszej i drugiej instancji sporne uprawnienie nie przysługiwało osobie, która nie była zatrudniona przed zasadniczą służbą wojskową. Zróżnicowanie uprawnień miały potwierdzać również przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie uprawnień żołnierzy zawodowych i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.).

W przywołanym wyroku z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13, Sąd Najwyższy orzekł jednak, że okres zasadniczej służby wojskowej podlega zaliczeniu do okresu uprawniającego do wcześniejszej emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, jeżeli zainteresowany podjął pracę w szkodliwych warunkach w ciągu 30 dni od zwolnienia z tej służby, także wtedy, gdy przed powołaniem do zasadniczej służby wojskowej nie pracował w szczególnych warunkach (albo w ogóle nie pracował). W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy argumentował, że w omawianej sprawie ujawniły się kolejne wątpliwości dotyczące zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, wymaganego do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy

emerytalnej, inne niż w sprawie, w której została podjęta uchwała z dnia 16 października 2013 r., II UZP 6/13. W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził, że czas zasadniczej służby wojskowej odbytej w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (w brzmieniu obowiązującym do końca 1974 r.) zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym. Nie zamyka to jednak problemu, ponieważ dalszej odpowiedzi wymaga, czy w gorszej sytuacji mogą być ci ubezpieczeni, którzy przed służbą wojskową nie podjęli lub nawet nie zdążyli podjąć zatrudnienia, choć w krótkim czasie (w ciągu trzydziestu dni) po obyciu tej służby zatrudnili się i pracowali w szczególnych warunkach. Innymi słowy, czy dobrodziejstwo zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do pracy w szczególnych warunkach przysługuje także w sytuacji opisanej w art. 108 ust. 2 tej ustawy. W ocenie Sądu Najwyższego na tak postawione pytanie odpowiedź powinna być pozytywna dla ubezpieczonych. Według uchwały z dnia 16 października 2013 r., II UZP 6/13, a przede wszystkim według samej ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony, warunkiem zaliczenia zasadniczej służby wojskowej do zatrudnienia, a także kwalifikowania jej do okresu pracy w szczególnych warunkach (na zasadzie fikcji prawnej), nie jest to, czy żołnierz w okresie zasadniczej służby wojskowej pracował w szczególnych warunkach. Zaliczeniu podlega sama służba wojskowa, nawet gdy tak kwalifikowana praca nie była wykonywana przez żołnierza w okresie zasadniczej służby wojskowej (służba ta nie przewidywała bowiem zatrudnienia żołnierza na podstawie stosunku pracy). W rozporządzeniu wykonawczym wydanym na podstawie art. 108 ust. 4 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, odnoszącym się do żołnierzy spełniających przesłanki opisane w art. 108 ust. 1 i ust. 2 tej ustawy, określone zostały szczegółowe zasady zaliczania zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia oraz warunki zaliczania tej służby także żołnierzom, o których mowa w art. 108 ust. 2 (Rada Ministrów miała ustalić w drodze rozporządzenia, w jakim zakresie czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia również pracownikom, którzy przed powołaniem do tej służby nie byli zatrudnieni albo którzy po jej odbyciu podjęli zatrudnienie w innym zakładzie

pracy). Jeżeli uwzględni się kwalifikacje nabyte w wojsku (np. nabycie prawa jazdy uprawniającego do kierowania samochodami ciężarowymi o ciężarze ponad 3,5 tony) i zważy na szczególne uprawnienia żołnierzy (art. 107 ustawy z 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony oraz § 2-10 rozporządzenia wykonawczego z 22 listopada 1968 r.), to nie uzasadniają one tezy o możliwości odmiennego potraktowania sytuacji tych żołnierzy, którzy dopiero po służbie wojskowej (w określonym przepisami prawa terminie 30 dni) podjęli pracę w szczególnych warunkach. Sądy pierwszej i drugiej instancji stwierdziły, że art. 108 ust. 1 i 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony nie dają podstawy do uwzględnienia żądania (o przyznanie prawa do wcześniejszej emerytury), gdyż zaliczenie zasadniczej służby wojskowej do pracy w szczególnych warunkach jest możliwe tylko w sytuacji i na warunkach z art. 108 ust. 1 tej ustawy (jeżeli żołnierz po odbyciu tej służby podjął zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby). Sąd Najwyższy wyraził odmienny pogląd. Argumentował, że skoro przepisy art. 108 ust. 1 i 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony dzielą żołnierzy na tych, którzy przed służbą byli, i tych, którzy nie byli zatrudnieni, to należy rozważyć sytuację przewidzianą w art. 108 ust. 2 ustawy, czyli sytuację, gdy ubezpieczony przed służbą wojskową nie był zatrudniony. Powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji ubezpieczony rzeczywiście nie ma prawa do zakwalifikowania służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy emerytalnej), czyli takiego uprawnienia jak w przypadku określonym w art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony. W ocenie Sądu Najwyższego prawo takie powinno mu przysługiwać. Po pierwsze, łącznikiem obu tych sytuacji jest to, że po służbie wojskowej żołnierz podejmuje pracę w szczególnych warunkach w krótkim czasie od zwolnienia ze służby (według regulacji przepisów wykonawczych w ciągu trzydziestu dni). Po drugie, służba wojskowa jest tak samo obciążająca dla tego, który przed służbą był zatrudniony w szczególnych warunkach, jaki i dla tego, który nie był zatrudniony przed służbą wojskową (lub był zatrudniony, ale nie w szczególnych warunkach). Ważenie znaczenia tej różnicy traci na znaczeniu wobec szczegółowych regulacji.

Podstawowa wątpliwość wynika z pytania, czy ustawodawca pominął w art. 108 ust. 2 ustawy frazę zastosowaną w art. 108 ust. 1 o treści: "w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem" jako wyraz woli, aby żołnierzom, którzy przed powołaniem do służby nie byli zatrudnieni, nie zaliczać służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem. Wydaje się, że nie taka była wola ustawodawcy, a pominięcie tej frazy w art. 108 ust. 2 ustawy wynika tylko z określonej techniki redakcji przepisów. Przemawia za tym analiza przepisów rozporządzenia wykonawczego wydanego na podstawie art. 108 ust. 4 ustawy, który w zawartej w nim delegacji ustawowej stanowił (pierwotnie), że rozporządzenie określi szczegółowe zasady zaliczania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej do okresu zatrudnienia oraz zakres i warunki zaliczania tej służby żołnierzom, o których mowa w ust. 2 (brzmienie upoważnienia ustawowego do wydania rozporządzenia wykonawczego uległo następnie zmianom w wyniku kolejnych nowelizacji ustawy o powszechnym obowiązku obrony). Szczegółowe uprawnienia żołnierzy zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w wersji pierwotnej i późniejszej, uwzględniającej kolejne jego zmiany. Punkt ciężkości tych regulacji dotyczył uprawnień związanych z zatrudnieniem pracowniczym. Jednak po uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., II UZP 65/13, aktualne jest dalsze pytanie, czy uzasadniona jest określona gradacja uprawnień, gdyż samo rozporządzenie stanowi, że żołnierzowi, który przed służbą wojskową nie był zatrudniony, a po zwolnieniu w ciągu 30 dni przystąpił do wykonywania zatrudnienia, zalicza się służbę również do świadczeń z ubezpieczenia społecznego (§ 6 ust. 1 w pierwotnej wersji). Ponadto rozporządzenie to uległo zmianie, po której jego § 7 ust. 1 już bezpośrednio stanowił, że żołnierzowi, który przed powołaniem do służby nie był zatrudniony, wlicza się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień określonych w § 5 ust. 1, czyli "wlicza się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie".

We wspomnianym wyroku z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13, Sąd Najwyższy odwołał się także do ustawy zasadniczej, uznając, że wykładnia przepisów ustawy z 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony oraz rozporządzenia wykonawczego wydanego na podstawie art. 108 ust. 4 tej ustawy powinna uwzględniać ich aktualne znaczenie, wynikające z zasad ustrojowych państwa. Sąd Najwyższy przyjął, że poprzednie regulacje dotyczące ("przymusowej") zasadniczej służby wojskowej nie mogą być bezpośrednio odnoszone do obecnie ocenianych uprawnień do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, gdyż wówczas (w latach 70-tych XX wieku) nie istniały one w takim kształcie, jak przyjęte później w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Wprowadzie systemowo wprowadza się ograniczanie uprawnień do wcześniejszej emerytury, jednak nie może to być argument (negatywny) stawiany przeciw żądaniu skarżącego. Bezpośrednio z art. 2, art. 32 ust. 1 i art. 67 ust. 1 Konstytucji wynika zakaz naruszania zasady równego traktowania ubezpieczonych w zakresie prawa do emerytury za pracę w szczególnych warunkach tylko ze względu na brak zatrudnienia przed służbą wojskową. Nie jest to cecha, która pozwalałaby zróżnicować istotnie sytuację emerytalną ubezpieczonych. Jeżeli ubezpieczony podjął pracę w szczególnych warunkach zaraz po zakończeniu służby wojskowej (i - jak przyjęto w ustaleniach faktycznych omawianej sprawy - służba wojskowa była tak samo obciążająca jak praca w szczególnych warunkach), to brak jest argumentów przemawiających przeciwko zaliczeniu okresu służby wojskowej do okresu uprawniającego do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. W uchwale składu powiększonego Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., II UZP 65/13, zwrócono uwagę na przymus zasadniczej służby wojskowej. Często tylko przypadek decydował, kiedy poborowy otrzymywał kartę powołania do zasadniczej służby wojskowej i czy po ukończeniu szkoły podjął pracę lub w ogóle zdążył ją podjąć, czy też powołany został do służby dopiero po zatrudnieniu się i przepracowaniu pewnego czasu. W takiej sytuacji przyznane w orzecznictwie uprawnienie do wcześniejszej emerytury nie powinno być ujmowane tym, którzy przed służbą nie podjęli zatrudnienia lub nie pracowali w szczególnych warunkach.

Warto wykładni - gdy chodzi o zasadę - powinien być uniwersalny i uwzględniać również taki przypadek. Wszak skutki zróżnicowania byłyby istotne i nieproporcjonalne do stawianego warunku, skoro chodzi o emeryturę o 5 lat wcześniejszą niż w "zwykłym" (powszechnym) wieku emerytalnym, która wynika z pracy w szczególnych warunkach. Innymi słowy, nie można przyjąć, że ubezpieczony nie mógłby skorzystać z takiego prawa tylko dlatego, że nie był zatrudniony przed służbą wojskową, choć odbył służbę i po niej pracował w szczególnych warunkach, a praca w szczególnych warunkach czasowo łączy się z zasadniczą służbą wojskową (została podjęta przed upływem trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej). Podsumowując, Sąd Najwyższy zaproponował wykładnię, którą syntetycznie można ująć w tezie, że czas zasadniczej służby wojskowej zalicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy emerytalnej) także wtedy, gdy żołnierz przed powołaniem do zasadniczej służby wojskowej nie był zatrudniony, ale po zwolnieniu z tej służby w ciągu trzydziestu dni podjął zatrudnienie i pracował w szczególnych warunkach pracy.

Dalszy krok w wykładni przepisów dotyczących możliwości zaliczania zasadniczej służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach poczynił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15 (OSNP 2015 nr 12, poz. 164), zgodnie z którą okres zasadniczej lub okresowej służby wojskowej odbytej w czasie od 29 listopada 1967 r. do 31 grudnia 1974 r. zalicza się do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) także w sytuacji, gdy ubezpieczony bezpośrednio przed powołaniem do służby wojskowej pracował w warunkach szczególnych oraz po zwolnieniu z tej służby podjął w innym zakładzie pracy zatrudnienie niestanowiące pracy w szczególnych warunkach, jeżeli zostały spełnione przesłanki, o których mowa w art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.) oraz w § 2-5, 7 i 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i

ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.).

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że oprócz sytuacji typowych (gdy praca ubezpieczonego zarówno przed rozpoczęciem zasadniczej służby wojskowej, jak i po zwolnieniu z niej, była pracą w warunkach szczególnych, zaś ubezpieczony podjął pracę po zakończeniu służby wojskowej w terminie trzydziestodniowym, w związku z czym okres odbywania tej służby należało zaliczyć do okresu pracy w warunkach szczególnych uprawniającego do emerytury w obniżonym wieku) mogły mieć miejsce inne stany faktyczne, w których nie występowały niektóre elementy (warunki, przesłanki) przewidziane w art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony oraz w uchwale składu powiększonego Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r., II UZP 65/13. W szczególności występowały w praktyce (i były przewidziane w przepisach) stany faktyczne, w których powołanie do zasadniczej służby wojskowej dotyczyło osób niepozostających w stosunku pracy. Takiej sytuacji faktycznej dotyczył wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13.

Możliwa jest także sytuacja odwrotna - gdy ubezpieczony przed powołaniem do służby wojskowej niewątpliwie pozostawał w stosunku pracy i wykonywał pracę w szczególnych warunkach, jednak po zwolnieniu ze służby wojskowej nie podjął pracy w szczególnych warunkach. W oparciu o stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w sprawie I UK 442/13, w orzecznictwie sądów powszechnych przyjęto pogląd, zgodnie z którym, skoro żołnierzowi, który przed służbą nie był zatrudniony (w żadnym zakładzie pracy), a po zwolnieniu w ciągu trzydziestu dni przystąpił do wykonywania zatrudnienia kwalifikowanego jako praca w warunkach szczególnych, wlicza się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień emerytalnych, to tym bardziej zachodzą podstawy do zaliczenia okresu służby wojskowej przy ustalaniu stażu emerytalnego w sytuacji, gdy przed powołaniem do służby wojskowej ubezpieczony wykonywał zatrudnienie kwalifikowane jako zatrudnienie w warunkach szczególnych, a po zakończeniu służby powrócił do wykonywania pracy, która nie miała już jednak charakteru pracy w warunkach szczególnych (por. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 lutego 2015 r., III AUa 1410/14, LEX nr 1659042). Sąd Najwyższy, w składzie

orzekającym w sprawie III UZP 4/15, podzielił wykładnię, że możliwe są przypadki, gdy ubezpieczonemu, który był zatrudniony w szczególnych warunkach (pozostawał w stosunku pracy i wykonywał pracę w szczególnych warunkach) a następnie został powołany do zasadniczej (okresowej) służby wojskowej, czas tej służby należy zaliczyć do okresu pracy w szczególnych warunkach, mimo że po zakończeniu służby wojskowej podjął w innym zakładzie (u innego pracodawcy) pracę niekwalifikowaną jako wykonywana w szczególnych warunkach (a nawet, gdy nie dochował terminu trzydziestu dni). Inaczej mówiąc, bezwzględnym warunkiem takiego zaliczenia nie jest podjęcie pracy u tego samego pracodawcy oraz pracy w szczególnych warunkach (a nawet zachowanie terminu trzydziestu dni zgłoszenia gotowości podjęcia pracy), gdyż przepisy przewidywały różne przypadki odstąpienia od spełnienia tych warunków (zachowania uprawnień, mimo niespełnienia tych przesłanek). Do takiego wniosku prowadzi bowiem szczegółowa analiza przepisów, które w stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 1974 r. regulowały zasady odbywania zasadniczej (okresowej) służby wojskowej i przewidywały dla żołnierzy szczególne uprawnienia z tego wynikające. Chodzi przede wszystkim o art. 106-108 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 1974 r.) oraz przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin. Łączna analiza powołanych przepisów ustawy oraz rozporządzenia wykonawczego prowadzi do wniosku, że w stanie prawnym obowiązującym przed 1 stycznia 1975 r. (bezwzględny) warunkiem zachowania wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem przez osobę, która przed dniem powołania do niezawodowej służby wojskowej świadczyła pracę na podstawie stosunku pracy (w tym w warunkach szczególnych w rozumieniu przepisów emerytalnych), wcale nie było podjęcie przez osobę zwolnioną z tej służby zatrudnienia na tym samym stanowisku (w szczególnych warunkach), co przed powołaniem ani kontynuowanie przez tę osobę zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy. Okazuje się bowiem, że na warunkach określonych w powołanych przepisach, po zakończeniu zasadniczej służby wojskowej możliwe było podjęcie pracy u innego pracodawcy (w innym zakładzie pracy), a także pracy niekwalifikowanej jako wykonywana w

szczególnych warunkach (u tego samego lub innego pracodawcy), zwłaszcza gdy żołnierz w trakcie odbywania zasadniczej (okresowej) służby wojskowej uzyskał kwalifikacje zawodowe inne lub wyższe niż posiadane przez niego uprzednio. Zachowanie tych różnorodnych warunków przewidzianych szczegółowo w powołanych przepisach (art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r. oraz § 2-5, 7 i 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r.) oznaczało zaliczenie czasu odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym żołnierz (pracownik, ubezpieczony) podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie.

Przytoczone obszernie fragmenty uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13, oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15, pozwalają na postawienie ogólnej tezy, zgodnie z którą zaliczenie czasu odbywania zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia, od którego zależy nabycie uprawnień do emerytury w niższym wieku emerytalnym z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach, może mieć miejsce zarówno wtedy, gdy ubezpieczony przed powołaniem do zasadniczej służby wojskowej i po zwolnieniu z tej służby pracował u tego samego pracodawcy w szczególnych warunkach, jak i wtedy, gdy pracował w szczególnych warunkach tylko bezpośrednio przed powołaniem do odbywania zasadniczej służby wojskowej lub tylko bezpośrednio po zwolnieniu z tej służby. Tym bardziej możliwe jest zaliczenie czasu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia, od którego zależy nabycie uprawnień do wcześniejszej emerytury, gdy ubezpieczony zarówno bezpośrednio przed powołaniem do tej służby jak i bezpośrednio po jej zakończeniu pracował w szczególnych warunkach, chociaż u różnych pracodawców i na różnych stanowiskach pracy.

Istotne jest uzasadnienie aksjologiczne przedstawionej wykładni przepisów. Już w wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06 (OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108) Sąd Najwyższy stwierdził, że obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona ojczyzny, a zakres obowiązku służby wojskowej określa ustawa (art. 85 ust. 1 i 2

Konstytucji). Konstytucyjna zasada demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2), zasada równości wobec prawa i zakaz dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji), wymuszają na gruncie Konstytucji, będącej najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej (art. 8 Konstytucji), ustanawianie takich regulacji ustawowych lub dokonywanie wykładni przepisów prawa powszechnie obowiązującego, które wykluczają jakiegokolwiek pokrzywdzenie obywatela z powodu wykonywania publicznego obowiązku obrony ojczyzny. W konsekwencji na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych okresy czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne są zawsze okresami składkowymi (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach), bez potrzeby wypełnienia jakichkolwiek dalszych warunków, a w szczególności bez względu na to, czy okresy odbytej służby były poprzedzone stosunkiem pracy lub innym stosunkiem prawnym kreującym tytuł obowiązkowego ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że okres czynnej służby wojskowej jest składkowym okresem ubezpieczenia dla każdego ubezpieczonego, który odbył taką służbę. Również z punktu widzenia nabycia uprawnień do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) okres odbywania zasadniczej służby wojskowej (w latach 70-tych XX wieku obowiązkowej, "przymusowej", bo realizującej publicznoprawny obowiązek wobec państwa) powinien być traktowany jednakowo w przypadku wszystkich ubezpieczonych spełniających warunki brzegowe określone w art. 106-108 ustawy o powszechnym obowiązku obrony (w brzmieniu obowiązującym do 1979 r.) oraz w rozporządzeniu wykonawczym wydanym na podstawie art. 108 ust. 4 tej ustawy (rozporządzeniu z 22 listopada 1968 r.).

Podzielając w całej rozciągłości zaprezentowaną wyżej linię orzecznictwa i uznając, że zaskarżony wyrok zgodny jest z utrwalonym już stanowiskiem judykatury na temat możliwości uwzględniania w stażu pracy w szczególnych warunkach okresu odbywania przez żołnierza zasadniczej służby wojskowej w sytuacji, gdy bezpośrednio przed powołaniem do tejże służby pozostawał on w zatrudnieniu na stanowisku zaliczanym do stanowisk pracy w szczególnych warunkach, natomiast po zakończeniu owej służby, w terminie trzydziestu dni,

powrócił od do pracy u dotychczasowego pracodawcy, ale podjął zatrudnienie na stanowisku niekwalifikowanym do prac w szczególnych warunkach, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁴ oraz art. 108 § 1 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.